

drugi objekat u kome su se obavljali namazi. Samo je bio postavljen ćurs sa koga bi se vajizi i drugi predavači obraćali prisutnim.

Ispod brda Ratiša i Dovišta bila je nekad crkva. Na mjestu koje se i sad zove Crkvine ima još ostataka od te građevine.

10. DOVIŠTE NA BIJELIM VODAMA

Na sjevernoj strani od Sokola nalazi se brdo zvano Bijele vode. Na tom brdu imaju dosta jaki izvori pitke vode, po čemu je ovo brdo i dobilo ime Bijele vode. Na ovom mjestu su bila sastajališta naroda ovog kraja, najčešće u ljetnim i sušnim danima. Za sastanke nije bilo određenog dana. Oni su se održavali u određenim prilikama i s razlogom.

O manifestacijama na ovom lokalitetu pričao mi je Ramiz Begović, domaćin iz Sokola, star preko 70 godina. Pričao mi je neka svoja sjećanja od kojih su najvažnija o kišnim dovama na Bijelim vodama.

Poviše izvora, iznad vode, nalazila su se dva bijela kamena, oko pola metra visine. Bili su oblog oblika, osim osnovice na kojoj su ležali. Kraj je prekrasan, sa širokim horizontom na sve strane. U ljetne dane, za vrijeme velikih suša, na ovom mjestu su se održavale kišne dove. On se sjeća da je dova bila najavljuvana prije na nekoliko dana. Rano ujutro djecu iz mekteba, s kojim je i Ramiz kao učenik u mekteb išao, mualim bi iz Sokola odveo na Dovište. Djeca su išla učeći tekbire u pratnji roditelja i mještana. Kad se došlo na Dovište, malo bi se odmorili, a onda je imam proučio dovu. Prvo bi se učili odlomci Kur'ana, potom bi bio zikr, onda se učila dova naglas, a prisutni su govorili amin. Ponekad bi imam džamije održao predavanje. Osim mještana Sokola, dovi su često prisustvovali mještani iz Piskavice i Doborovaca Gornjih kao i iz drugih okolnih sela.

Izvori na Bijelim vodama danas služe kao pojilišta, ali kod njih nema bijelih okruglih kamenova. Neko ih je uništio ili odnio. Ni dove se više ne čine na ovom mjestu.

Salih KULENOVIĆ

RAZLIČITA ETNOLOŠKA GRAĐA SA PODRUČJA GRAČANICE

STJEPAN POLJE¹

Ovo naselje nalazi se zapadno od Gračanice, na udaljenosti od oko 4 km. Naselje počinje kojih stotinjak metara desno od magistralnog puta Tuzla - Doboj.

IME, STAROST I TIP NASELJA

Prema kazivanjima starijih mještana ovdje je nekada davno bila crkva Stjepana Tomaševića. Prema jednoj legendi koju smo ovdje čuli, vojska je za jednu noć nanijela brdo zemlje. Taj lokalitet se naziva Crkвина. Dalje, priča se kako je odmah do Crkvine preko potoka bila pijaca. Prema sjećanjima najstarijih kazivača, na sredini Crkvine bila je jedna veća jama, udubljenje gdje se nalazila crkva. Kad se 1918.

1 Tekst je napisan 1984. godine

godine gradio put prema Doboju, sa Crkvine je odvožen kamen i ugrađivan u put.

Stjepan Polje je dosta staro naselje koje je postojalo još u praistoriji,¹ a kasnije i u srednjem vijeku.

U turskim dokumentima ovo naselje se pojavljuje veoma rano. Prema Dr A. Handžiću Stjepan Polje je do 1528. godine bilo naseljeno Vlasima, kao i selo Gračanica, u kojem je bio rudnik željeza, zatim varoš grada Sokola, te sela Drenovac, Orahovica, Gornja i Donja Lohinja, Brijesnica i Klokotnica.²

Naselje je razbijenog tipa. Kuće su razbacane po okolnom pobrđu, čija nadmorska visina iznosi do 250 m.

Stjepan Polje ima više mahala (zaselaka) koji su raspoređeni u dva odvojena dijela u koje se dolazi asfaltnim putem koji se iznad osnovne škole u zaseoku Polje račva te jedan dio na sjeveru povezuje Mustafiće, Dediće, Muratoviće, Avdiće i Džebe, a drugi krak puta povezuje na sjeveroistoku mahalalu Prkute (Hadžići), Dživrake, Mejremiće i Potok mahalalu. Kako se vidi, zaseoci nose imena po prezimenima žitelja koji ih nastanjuju ili su ih nastanjivali. Izuzetak čini zaselak Polje, odn. Crkvinu, Potok mahalala i Dživraci.

PRIČE O STARIM NARODIMA

I ovdje smo čuli od starijih kazivača, kao i u širem području sjeveroistočne Bosne, da su ovdje nekada živjeli Madžari, te kako je neprekidno trajala zima tri godine, morali su se iseliti.

RAZMJETAJ DANAŠNJEG STANOVNIŠTVA PO ZASEOCIMA I NJIHOVO PORIJEKO

Polje ili Crkvinu - Rekli smo da se u neposrednoj blizini magistralnog puta Tuzla - Doboj nalazi zaselak Polje ili Crkvinu. Ovo je nov zaselak u kome se danas nalazi i osmogodišnja škola kao i zgrada sa školskim stanovima. Ovdje je stanovništvo uglavnom doselilo iz obližnjih zaselaka poslije II svjetskog rata, a naročito u posljednjih 30-tak godina. Prema kazivanjima, 1956. godine ovdje su bile samo tri kuće.

Prostor na kome se danas nalazi zaselak Polje bio je nekada erar (ispasište), a dobar dio zemljišta bio je u vlasništvu Srba iz Karanovca, koji su ga dobili kao zaslugu zbog učestvovanja na Solunskom frontu.

U ovom zaseoku danas su nastanjene sljedeće porodice: Memići (3 k), Avdići (1 k), Beganovići (6 k), Dedići (1 k), Ibrahimovići (1 k), Bećirovići (1 k), Mejremići (2 k), Sarači (1 k), Omerdići (1 k), Ahmetovići (1 k), Bašići (1 k), Hasići (2 k), Hadžići (2 k), Džebe (1 k).

Sve navedene porodice su iz drugih zaselaka istog sela, izuzev Sarača koji su se doselili iz Malešića.

U školskim stanovima je nastanjeno nastavno osoblje i to: Škembarevići, koji su rodom iz Peći, porodica Popov je iz Vršca, Tešanovići iz okoline Bijeljine, Genov iz Surdulice, Divnić iz okoline Loznice, Lazarevići iz okoline Mladenovca, Džananovići iz Doborovaca (gračaničko područje) i porodica Bubalo iz okoline Doboja.

Prkuti (Hadžići)³ - Ovaj zaselak se nalazi sjeverno od Crkvine. U njemu su nastanjene sljedeće porodice: Hadžići (1 k, 5-6 k, oko 11 k), Okići (3 k, 5-6 k, 10 k), Omerovići (1 k, 5-6 k,

1 *Milica Kosorić, Praistorijska naselja u dolini Spreče, Članci i građa za kulturnu istoriju istočne Bosne, Knj. XIII, Tuzla, 1980. godine, str. 103-116.*

2 *Dr Adem Handžić, Tuzla i njena okolina u XVI vijeku, Izdavačko preduzeće "Svetlost", Sarajevo, 1975. godine, str. 107.*

3 *O tome vidi u radu: Dr Milenko S. Filipović, Majeвица s osobitim obzirom na etničke osobine majevičkih Srba, ANU BiH, Djela, knj. XXXIV, Sarajevo, 1969. godine, str. 15; S. Kulenović, Etnološka razmatranja stanovništva i naselja na području površinskog kopa³ Dubrave - Južna sinklinala (elaborat), Muzej istočne Bosne, Tuzla, 1983. godine str. 4.*

10-15 k), Tursunovići (2 k, 7 k, 10 k), Spahići (2 k, 4 k, 8-9 k), Ibrahimovići (1 k, 4 k, preko 20 k) i Memići (2 k, 7 k, oko 15-20 k). O porijeklu navedenih porodica, izuzimajući Ibrahimoviće, Tursunoviće i Memiće nismo ništa približe doznali, jer se nije održala tradicija.

Prema kazivnajima Ibrahimović Bećira, rođ. 1910. godine¹, ovdje su se doselila dva brata Ibrahim i Meho, zvani Mehulja. Po Ibrahimu su Ibrahimovići, a po Mehi su Mehuljići, odn. Tursunovići. Kazivač pretpostavlja da su porijeklom iz Užica. Još i danas ove familije održavaju rodbinske veze.

Memići ne znaju o svom porijeklu, ali kako su im prezimenjaci u Malešićima rođaci, pretpostavljaju da su se otud doselili.

Dživraci - Ovaj zaselak se nalazi istočno od Prkuta. Interesantan mu je naziv, a etimološko značenje treba tražiti u arapskoj riječi dživar, koja označava okolicu naselja², što u našem slučaju i jeste.

U ovoj mahali žive sljedeće porodice: Omerovići (1 k, 1 k, 2 k), Mujkanovići (1 k, 1 k, 4 k), Hasići (-, 1 k, 2 k), Mehanovići (2 k, 3 k, 16 k), Mašići (2 k, 3 k, 12 k), Fatušići (1 k, 1 k, 1 k), Čanići (1 k, 1 k, 5 k), Havići (3 k, 3 k, 6 k), Džaferovići (1 k, 1 k, 2 k) i Husići (1 k, 1 k, 5 k).

Mujkanovići su se ovdje doselili za vrijeme austrougarske uprave iz zaseoka Dedića, a u istom periodu su došli i Omerovići iz Prkuta, Fatušići iz Potok mahale, Čanići iz Ševarlija (dobojsko područje), Džaferovići iz Sokola (gračaničkog) i Husići iz Balića. Hasići (-, 1 k, 2 k) su se prije II svjetskog rata doselili iz zaseoka Mustafića i rođaci su sa prezimenjacima u tom zaseoku.

Mejremići se nalaze sjeverno od Prkuta. Ovdje su nastanjene sljedeće porodice: Mejremići (3 k, 5 k, 13 k), Dedići (1 k, 1 k, 8 k), Čamdžići - Mejremići (3 k, 5 k, 7 k), Mujkići (1 k, 2 k, 9 k), Džebe (1 k danas), Memići (2 k danas) i Hasići (1 k danas). Kod naših informatora nije se održala tradicija o porijeklu navedenih porodica, izuzev što su nam saopštili da Čamdžići, Memići i Ibriševići potiču od Mejremića.

Porodice Džeba, Memića i Hasića su se doselile iz drugih zaselaka, a ovdje su od 1975. godine.

Potok mahala se nalazi sjeverno, odn. sjeverozapadno od Mejremića. Ovo je najudaljeniji zaselak u ovom dijelu Stjepan Polja. Ovdje žive sljedeće porodice: Avdagići (3 k, 10-15 k, 20 k), Bašići (oko 20 k danas), Ibriševići (1 k, 4 k, oko 10 k), Halilčevići (1 k, 5-6 k, 12 k), Fatušići (3 k, 3 k, 7 k), Brkići (2 k, 4 k, 9 k), Omerovići (4 k, 4 k, 13 k), Ahmetovići (2 k, 2 k, oko 15 k) i Delagići (1 k, 1 k, 1 k).

Prema saopštenju Avdagić Edhema njegov rod je porijekom iz Budima. Ranije su se prezivali Bašići, a za vrijeme bivše Jugoslavije "predjeli" su, promijenili prezime zbog toga što su bila tri Huseina Bašića, pa je to stvaralo pomutnju kod vlasti i uopšte u svakodnevnom životu.

Bašići su rođaci sa Avdagićima, ali se danas međusobno uzimaju, jer su se "izrodili".

Halilčevići i Delagići su takođe iz Budima, ali se ne zna kada su došli.

Brkići su porijeklom iz Crne Gore, a Omerovići potiču od neke muhadžirke³ Mejre, koja je ovdje došla iz Hercegovine oko I svjetskog rata.

1 *Svojim kazivnajima naročito su mi pomogli: Avdagić Edhem, rođ. 1909. Halilčević H. Mehmed, rođ. 1905, Ibrahimović Bećir, rođ. 1910, Memić Osman, rođ. 1910, Mašić Omer, rođ. 1909, Čanić Mujo, rođ. 1908, Džebo Hadžaga, rođ. 1927, Džebo Osman, rođ. 1927, Avdić Sejdo, rođ. 1911, Avdić Ibrahim, rođ. 1920, Hamzić Avdo, rođ. 1914, Graphić Serif, rođ. 1911, Omerkić Rašid, rođ. 1900, Softić Alija, rođ. 1911, Kahrimanović (nepoznato ime), rođ. 1906, Jahić Alija, rođ. 1906, Imširović Camil, rođ. 1914. Posebnu zahvalnost dugujem Škembarević Tihomiru i Gordani, nastavnici, kao i Hasić Mehmedu, direktoru Osnovne škole u Stjepan Polju. Od ostalih mještana posebno su mi pomogli Ibrahimović Bećir i Osman Memić, pa im se i ovim putem najljepše zahvaljujem.*

2 *A. Škaljić, navedeno djelo pod 9, str. 242; dživar m (ar) označava okolicu grada, sela, predgrađe.*

3 *Isti, str. 468; muhadžir (muhadžer) m (ar), izbjeglica, emigrant, iseljenik.*

Mustafići - Ovaj zaselak se nalazi u zapadnom dijelu Stjepan Polja, a do njega vodi drugi krak puta koji ide od zaseoka Polje.

U ovom zaseoku su nastanjeni Hasići, Bećirovići, Mustafići, Mehmedovići i porodica Šerifov. Kako su u ovom zaseoku mlađi ljudi, nismo mogli ništa saznati o porijeklu, osim za porodicu Šerifov, koja je porijeklom iz Radoviša (Kosmet) i porodicu Mehmedoviće koji su se ovdje doselili iz zaseoka Dedića oko 1915. godine.

Dedići se nalaze sjeverno od Mustafića. Ovaj zaselak se zove i Podkanjuška, a naziv je dobio po jednoj krušci koja je tu bila. Ovdje su nastanjene sljedeće porodice: Omerdići (5-6 k, 6 k, 20 k), Softići (1 k, 4 k, oko 15 k), Kahrmanovići (1 k, 4 k, 14 k) i Jahići (1 k, 3 k, oko 12 k). Interesantno je da niko od kazivača u ovom zaseoku nije mogao pobliže reći o porijeklu niti svoje niti bilo koje druge porodice, iako imaju podosta godina. Svi su skoro govorili kako su njihovi preci oduvijek ovdje i da im je tu "gni-jezdo".

Muratovići se nalaze sjeverozapadno od zaseoka Dedića. Ovdje su nastanjene sljedeće porodice: Avdići (4 k, 6 k, 13 k), Imširovići (1 k, 2 k, 4 k), Ibriševići (1 k danas) i Sprečići (1 k danas). Ni ovdje nismo mogli saznati ništa o porijeklu, izuzev za porodicu Ibriševiće, čiji domaćin je ovdje došao kao dijete; mati ga dovela, a bila je rodom iz Seone.

Avdići - u ovom zaseoku nastanjeni su: Avdići (3 k, 5 k, 19 k), Hamzići (1 k, 2 k, 12 k) i Grapkići (2 k, 2 k, 4 k). I kod stanovnika u ovom zaseoku nije se održala tradicija o porijeklu, izuzev što su Grapkići porijeklom iz Grapske (dobojska opština).

Džebe - Ovaj zaselak je najudaljeniji od svih navedenih u ovom dijelu Stjepan Polja. Nalazi se poviše Avdića. Zaselak nosi ime po jednoj porocidi koja se tako preziva. Izvorno, značenje ove riječi treba tražiti u arapskoj riječi džebe koja označava toke, odn. metalne pločice poredane i prišivene na đečermi¹, što znači da je, možda, neko od njihovih predaka nosio takve đečerme.

U ovom zaseoku su nastanjene sljedeće porodice: Džebe (? , 5 k, 30 k), Kruškići (1 k, 1 k, 3 k), Huskići (1 k danas), Avdići (2 k danas) i Softići (1 k danas).

Za porodicu Džebe održala se tradicija da su došli sa Kosmeta, ali se ne zna u kom je to periodu bilo. Prema kvazivnajima, ovdje su se nastanila tri brata, od kojih je jedan imao samo šargiju, a druga dvojica nisu ništa imali.

Kruškići su porijeklom iz zaseoka Dedića, predak ove porodice neposredno pred I svjetski rat "udo se ovdje", oženio se i tu ostao.

Poslije II svjetskog rata ovdje su se naselili Avdići iz istoimenog zaseoka, Huskići iz Škahovice i Softići iz zaseoka Dedića.

Iz izloženog o porijeklu današnjeg stanovništva u Stjepan Polju vidi se da su podaci dobijeni od kazivača veoma oskudni.

O migratornim kretanjima u doturskom i turskom periodu nemamo pouzdanih podataka. Međutim, sasvim je sigurno da se i tada stanovništvo nastanjivalo u ovom području i odlazilo odavde, a na njegovo mjesto je dolazilo drugo. Makar i fragmentarno, vidimo da ovdje ima porodica doseljenih iz Budima, Kosmeta i dr., što znači da su evidentna migratorna kretanja ka ovom naselju.

Doseljavanja iz Budima u ove krajeve možemo dovesti u vezu s tursko-austrijskim ratovima i to naročito poslije bečkog rata kojeg su Turci vodili od 1683-1699. godine, kada su izgubili Slavoniju. Tada se muslimansko stanovništvo iz tih krajeva povlačilo u sjeveroistočnu Bosnu. Osim ratnih nemira, na etničku silu današnjeg stanovništva uticale su i razne bolesti, a najviše kuga.

GROBLJA

U Stjepan Polju ima dosta grobalja. Stariji nadgrobni spomenici u njima su rađeni od dosta lošeg kamena, a različitog su oblika. Rijetki su nišani sa natpisima. (T. XLII,1) Poneki od njih

1 Isti, str. 234; džebe, džeba, pl. t (ar) toke, metalne pločice poredane i pričvršćene sprijeda na đečermi.

ukrašavani su geometrijskim motivima. Uglavnom su to ženski nišani, dok su uzglavni muški nadgrobnici sa uklesanim nožem pri dnu. Majstori nadgrobnika su bili uglavnom domaći ljudi.

Od grobalja u ovom naselju pomenimo tri koja se nalaze na lokalitetu Brezik, čija ukupna površina iznosi oko 8 duluma, zatim Muharemovaću ili Ibrahimovića groblje (površ. 3 duluma), groblje na lokalitetu Strana i Gaj u Džebama sa ukupnom površinom od oko 1,5 duluma), u Avdićima četiri manja groblja koja se nalaze na lok. Njiva, Potkućnica, Jepići i Jakupovača sa ukupnom površinom od oko 2,5 duluma i Dedićko groblje površine 1,5 duluma.

Na kraju, spomenimo da se u jednom od grobalja u Breziku nalazio kamen na kojeg su nekada žene iz ovog sela donosile kudelju između Velike i Male Gospojine radi napretka.

PRIVREDA

Nazivi njiva

Različiti su nazivi za njive u ovom području. Najčešći nazivi su: Trnovača, Crkvina, Kutuša, Ciganjuša, Dizdarevica, Balukana, Grahuaša, Njivica, Ograde, Kamenice, Oključci, Kumsali, Međe, Desetci, Lanište, Ade, Jelašja, Sječe, Lugovi, Selišta, Podkornice, Lozine, Glavice, Podvođe, Studenci, Lučice, Jakovice, Bokovi, Uvale, Čifluci, Gajevi, Brezici, Njive, Grabici, Prapatnice, Mehmedovići, Sjekovače, Osoje, Debeljak, Strane, Zasjeke, Vinac, Ašlamuše, Vrela, Brijeg, Vlasulje, Lendići, Češljug, Damištine, Hrastoke, Helićka, Butić, Hrustić i Krčevine. Ovaj posljednji naziv susreće se na više mjesta u ovom naselju.

Pomenuti nazivi njiva ukazuju na topografske i geomorfološke karakteristike tla (Bokovi, Uvale, Strane i dr), pedološki sastav (Kumsale-pjeskovito tlo), rašće (Trnovača, Lanište, Jelašje, Lugovi, Lozine, Brezici, Grabici, Prapatnice-Papatnice, Vlasulje, Hrastoke i dr.), a susreću se i toponimi u kojima je naglašena ljudska radinost (Sječe, Krčevine, Selišta) kao i oni za koje ne znamo na što ukazuju.

Vrste zemljišta

Na području Stjepan Polja zastupljeno je nekoliko vrsta tla. Za obradu su najbolje "kumovače". Ono je najviše rasprostranjeno u Polju (misli se na ono zemljište koje se nalazi u neposrednoj blizini rijeke Spreče). "Sionica" je teška za obradu ("Valja pasti radeći u njoj, a nema ništa"). "Kruškovača" je slična "sionici" samo je lakša za obradu. "Prahulje" ima dvije vrste: bijela i crna. Od "bijeje prahulje" pravi se cigla ("Od nje nema ništa" - misli se na prinos. "Crna prahulja" je dobra za obradu, lahko se obrađuje: u njoj dobro uspijeva krompir i zob.

Oranje i oraće sprave

U ovom selu oralo se "drvenim plugom" sve do 1958. godine. Izgled i dijelovi pluga su isti kao i u Gornjoj Orahovici i drugim selima gračaničke opštine. (vidi T. XLIX,2)

Ratarstvo

Od ratarskih kultura ovdje se najviše siju kukuruz i pšenica, a nešto slabije zob i ječam.

Kukuruz se sije poslije Đurđeva dana. Ranije se gledalo ko će prvi početi sa sisanjem ove kulture. Obično je to bio najugledniji i najvredniji domaćin u selu. Na ovo se gledalo i u drugim selima gračaničke opštine, a i na širem području sjeveroistočne Bosne. Do 1926. godine kukuruz se sijao rukom, a od tada u upotrebu ulazi sijačica. Ranije se sijao "žuti bosanac" i "bijeli" kukuruz. Ova žitarica dopijeva u oktobru i tada se bere. Uobičajali su ga brati neoljuštenog i tako vući kućama. Danas se kukuruz "ljušti na stabaru", stablu biljke. "Stabar" kasnije daju stoci. Nekada su poljoprivrednici iz ovog sela kukuruz u zrnu "pržili" u pušnicama da ga ne bi žižak napao, a nakon toga su ga trpali u okna "hambarova". Tako upržen kukuruz se nije mogao upotrebljavati za sjeme, ali je zato mogao stajati 5-6 godina, a da se ne pokvari.

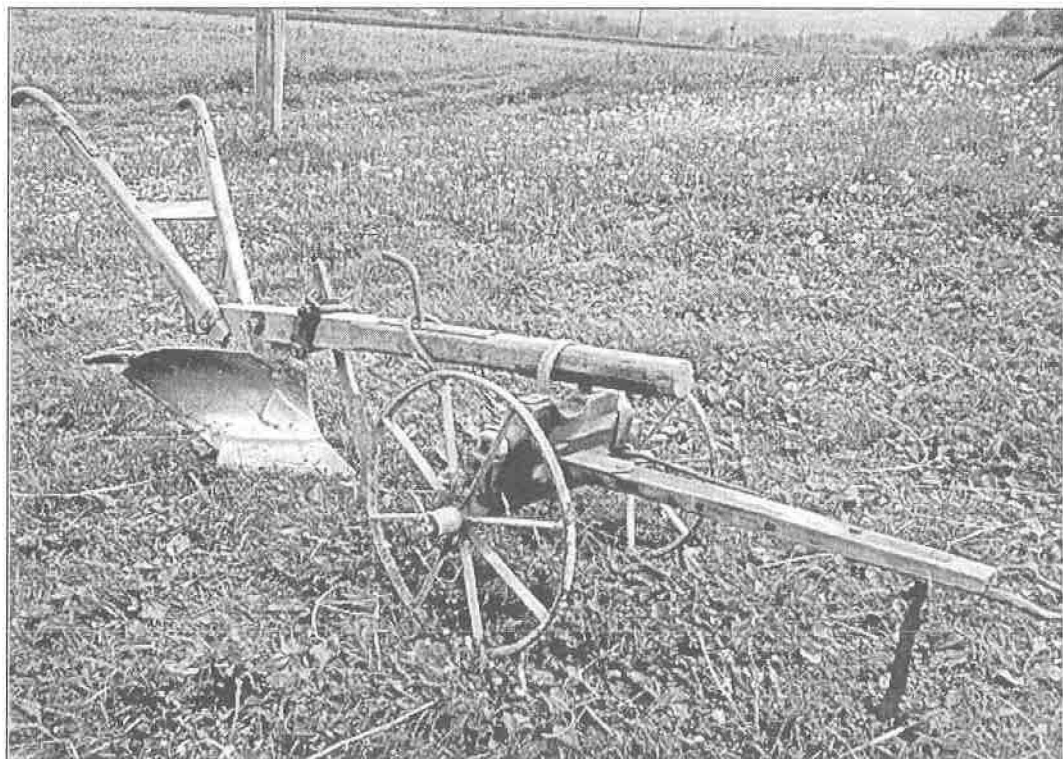
Pšenica - Prema starijim kazivačima u prošlosti siromašniji ljudi iz ovog sela nisu nikako sijali pšenicu.

Danas se ovdje sije samo ozima pšenica, a nekada su sijali i "jaricu", jaru pšenicu. Sijali su uglavnom domaće sorte "brkulju" i "šišulju". U periodu između dva svjetska rata bogatiji domaćini ubirali su sa svojih imanja po 40-50 osmaka (1 osmak sadrži 30 kg). Danas su prinosi daleko veći; ima domaćinstava koja proizvedu 20-25 metara pšenice.

Raž se sije u jesen kao i pšenica. Ova žitarica se upotrebljavala u ljudskoj ishrani, a davali su

Uzgoj povrća

Povrtlarske kulture su slabije sijali i to samo za svoje potrebe. Od povrća najviše siju grah "trešnju", kupus, krompir, luk, krastavice i bostan. Nekada su krompir "trapili" i to tako što ga stave na zemlju, pa ga pokriju "klas- urom", a onda preko toga "nabace zemlju". Trapove su otvarali u proljeće.

je i stoci. Ražovom slamom pokrivali su "košare" i "navjese" u kojima su držali stoku i razne poljoprivredne alatke, kao i prevozna sredstva.

Ječam se sije oko Blagovijesti. Upotrebljavali su ga u ishrani, a davali su ga i stoci i to govedima i konjima. Otuda ona narodna, koja se ovdje može čuti: "Ječam trče, a rakija viče."

Zob se sije u jesen kao ozima, a sijala se i u proljeće. Davali su je konjima i govedima.

Uzgoj voća

Od voćaka ovdje su najzastupljenije šljive, zatim jabuke, kruške i orasi.

Kad rode šljive, onda ih uglavnom suše u pušnicama. Ranije, znatno su više proizvodili suhe šljive: bilo je domaćinstva koja su imala i po 60 metara suhe šljive. Danas domaćinstva u prosjeku imaju od 20-50 kom. stabala šljiva.

Jabuka ima nekoliko vrsta. Najzastupljenije su "samoniklice" (dospijevaju u kasnu jesen, a od njih se spravlja pekmez). Osim njih,

ovdje su zastupljene još i "sofije", "srebreničke", "kanjiške" i "šarenike". U prosjeku svako domaćinstvo ima od 10-20 kom. stabala jabuka.

Od krušaka najzastupljenije su "žetvenjače", "batve", "karamuti" i "debeljače". "Karamute" su stavljali u turšiju (ugodan osvježavajući napitak).

Od trešanja najzastupljenije su "bjelice", "ašlame", "karašlame" i "bristrice".

Broj stabala oraha je u opadanju. Prije 15-tak i više godina orahova stabla su se mogla dobro prodati, pa su zbog toga mahom isječena. Ranije je svako domaćinstvo u prosjeku imalo po 10, a poneko i po 20 stabala oraha. Na opadanje broja stabala oraha vjerovatno je uticalo i narodno vjerovanje da ne valja saditi, "prisadivati" orah, jer kad odraste i bude debeo kao vrat, umrijeće onaj čovjek koji ga je "prisadio", "prikopao".

Stočarstvo

U prošlosti, stanovnici ovog sela više su uzgajali ovce i koze nego goveda. Svako je čuvao svoju stoku u ispašištu Debelo brdo.

Pčelarstvo

Danas u ovom naselju ima svega 5 domaćina koji drže pokoju trnku odn. sanduk pčela. Ranije su ih držali u većem broju, jer nije bilo pesticida. Pčele su držali u "trnkama", a poslije I svjetskog rata poneki domaćin bi nabavio i pokoju košnicu.

Prilikom vađenja meda pčele su ubijali, i "prigonili" su ih iz jedne trнке u drugu.

Pčele se počinju rojiti, "pušćati" u prvoj polovini maja; prvi roj je "prvjenac, drugi "drugenc" i treći "trećenac".

I ovdje uobičajaju, kao i u drugim gračaničkim selima, da stave "glavuču", kostur glave od govečeta na "vršak", vrh trнке radi napretka, a služi i kao strašilo da ptice žune "ne kljuju trnku".

Prevozna i transportna sredstva

Osamaren konj je upotrebljavan kao transportno sredstvo. Na konjima se najviše nosila "meljaja" (kukuruz, pšenica i dr).

"Plasteno kolje" se upotrebljavalo prilikom nošenja manjih plastića.

"Krošnja" služi za nošenje hrane stoci. U nju se može natrpati oko 40 kg sijena.

U "drvenim volovskim kolima" vozila se pšenica, kukuruz, "klasura", drvo i dr. Sijeno se prevozilo takođe "drvenim kolima" na koje se stavi "sijenski lijes".

Vodence

U periodu između dva svjetska rata, pa i ranije, u Stjepan Polju je bilo dosta vodenica, a nalazile su se u potoku Rijeka koji izvire ispod Malešića. Ovaj potok protiče "kroz po", sredinu sela i ulijeva se u Spreču. U vrijeme velikih kiša u svom donjem toku ovaj potok je često plavio okolno zemljište. Idući od izvora ka ušću, na ovom potoku bile su sljedeće vodenice: Šumara, Durakovička, Bašička, Delička, Grapkička, Lepirak, Softička, Hasička i Delagička. Šumara, Lepirak i Durakovička vodenice bile su poredovničke. Kad ljeti nesne vode, onda su nosili žito u mlinove na Spreči. Na ovom dijelu Spreče je Čivin mlin, Hasića mlin i Pere Žiška. Kad opadne vodostaj i u Spreči, onda su žito nosili u vodenice koje su bile na rijeci Bosni. Osim toga, stanovnici ovog sela mljeli su žito i u Sokolu, koji je odavde udaljen 10-tak km. Ovo zbog toga što je Sokoluša uvijek imala "jaču" vodu od stjepanopolske rijeke.

Uz "dobru vodu", veliku količinu vode, vodenica na Rijeci mogla je samljeti oko 500 kg, a ona na Spreči oko 10 metara.

Potočare na Rijeci i vodenice na Spreči međusobno su se razlikovale i po načinu konstrukcije. Riječke vodenice imale su "badanj" kroz kojeg je voda padala na "kolo" koje se nalazilo na "preli". Vodenice na Spreči su bile veće od ovih, nisu imale "badanj", a po obliku i svojim konstruktivnim elementima bile su kao one na Drini.¹

1. *Izgleđ vodenice na Drini vidi kod S. Kulenović, Janja - etnološka monografija, Članci i građa za kulturnu istoriju istočne Bosne, knj. XIII, Tuzla, 1980. tabla XVII, sl. 4.*

Zanatstvo

U ovom selu nije bilo majstora kojem je zanat bio osnovno zanimanje. Oni koji su se bavili zanatstvom, bili su i poljoprivrednici.

Prije II svjetskog rata u Stjepan Polju su bila dva brata, Ramo i Osman Hasić, koji su se bavili kovačkim zanatom; pravili su "drvena volujska" i konjska kola, oštrili plugove, motike, sjekire i dr. Prije 20-tak godina prestali su se baviti ovim zanatom.

Osim kovača, ovdje je uvijek bilo dobrih majstora koji su pravili "drvene kuće" i druge gospodarske objekte, kao naprimjer "hudžere", štale, hambare, koševе, vodenice, "drvene plugove", kosišta, sinije, oklagije, čabrove, tkalačke stanove, stupe, trlice i dr.

Starinske kuće u periodu između dva svjetska rata pravili su: Avdagić Huso, Ibrahimović Rešid, Avdić Huska, Ibrahimović Mehmed, Avdić Sejdo i drugi. Poslije II svjetskog rata pa sve do 1960. godine ovim poslom bavili su se Avdić Mujo, Grapkić Šerif, Grapkić Mujo, Avdić Ibrahim, Memić Vejsil, Hamzić Omer. Od 1960. godine više niko nije pravio kuću od drveta.

Potočare vodenice je pravio Tursunović Mujo. Osim toga, on je pravio i "drvene plugove", kosišta, oklagije, čabrove, tkalačke stanove, stupe, trlice, torkulje, "drvene fenjere", čekrklije za namotavanje prediva, "prele", "drvene kašike", vodijere, vitlove za sukanje vune i dr. Među majstorima u Stjepan Polju bila je i nekakva podjela rada. Tako naprimjer "drvene plugove", "lijesove", trlice i stupe pravio je Bašić Omer. Softić Salko je pravio torkulje, "sikirišta", "motičišta" i oklagije. Omerdić Hadžaga je izrađivao tkalačke stanove, čekrklije, "vitlove", a Ibrahimović Rešid kosišta,

vile, grablje, "drvene fenjere", jarmove, "lijesove", "drvene kašike", oklagije i sinije.

Danas u Stjepan Polju ima dosta zanatlija kao što su armirači, tesari i dr. Svi oni su uposleni u građevinskim preduzećima u Gračanici, Doboju, Tuzli i širom Jugoslavije.

Kuća i okućnica - Stjepan Polje

Kuće se ovdje grade na uzdignutom zemljištu i to obično okomito na izohipse. Zaseoci ili mahale su na kosama ili gredama. Prostor na kome se gradi kuća naziva se milac. Ovakav naziv rasprostranjen je i u drugim selima gračaničke opštine.¹ Kuća se nalazi u ograđenom prostoru koji se naziva dvorište. Ono je ograđeno "proščem" ili "živokama". Osim kuće u dvorištu se nalaze i sporedne zgrade kao što su koš za kukuruz, hambar, "košara", pušnica, kotac (kokošinjac), čenifa², a poneko je imao i posebnu zgradu koja se zvala "viganj" (kovačnica). U ovoj zgradi je bio "mijeh", "mendele, nakovanj, kliješta i drugi alat. prazan prostor u dvorištu naziva se meraja.³

Ranije su ovdje uglavnom bile zastupljene dvodjelne kuće sa "kućom" i sobom. (Pl. T. II. III). Ove kuće pravljene su na podrum, odn. magazu. Zidovi podruma su od kamena, a zidovi "kuće", odn. sobe, su od šepera. Krov je dvoslivni ili četvoroslivni, a pokrov od hrastove daske. U sobi je tavanica od "šašavaca".

Vremenom, a u ovisnosti od imovnog stanja, kuće su se širile i u horizontalnom i u vertikalnom pravcu. Jedan takav primjer razvijenije prizemne kuće na magazu vidjeli smo kod Fataušić Mine iz Potok mahale. Ovo je razvijeniiji tip kuće sa "kućom" u sredini, koja nema plafona, nego se iz nje vidi tavan, odn. krovna

1 Salih Kulenović, *Etnografska istraživanja u Sokolu kod Gračanice, Članci i građa za kulturnu istoriju istočne Bosne, Knj. XI, Tuzla, 1975. godine, str. 98.*

2 Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom-hrvatskosrpskom jeziku, Izdavačko preduzeće "Svjetlost", Sarajevo 1973. godine, str. 189; softa m (pers) učenik medrese; Čenifa m (ar) zahod, mužnik.*

3 *Isti str. 458; mera, meraja (ar) utrina, ledina, pašnjak koja nije u posjedu privatnog vlasnika. U našem slučaju pravo značenje je ledina, jer se prostor u dvorištu ne ore odn. ne obrađuje.*

konstrukcija, s jedne strane su dvije sobice, a s druge strane je soba. Sa podužne strane kuće dograđen je ćirel¹. Zidovi su ispunjeni šeperom, a krov je četveroslivni. Pokrov je od daske. Na krovu je "badža" koja služi za odvod dima. Način konstrukcije, vrsta materijala i oblikovne karakteristike ove kuće su iste kao i kod onih kuća koje smo vidjeli u Sokolu², Babićima, Malešićima, Škahovici i Vranovićima. Osim u horizontalnom pravcu, kuća se razvijala i po vertikalni. Prema saopštenjima starijih kazivača, ovdje je ranije bila zastupljena i "birkatnica", birkatica, prizemna kuća na podrum sa čardakom među rogovima. Izgleda da je ovaj tip kuće bio rasprostranjen i na širem području u dolini rijeke Spreče, jer sam prilikom istraživanja narodnog života i običaja u Donjim i Gornjim Dubravama utvrdio da su se i ovdje u prošlosti gradile takve kuće. O rasprostranjenosti drvene prizemnice sa čardakom među rogovima pisao je i Dr M. Kadić. Ovaj autor je utvrdio da se ovakva kuća najviše javlja u gornjem i srednjem toku Bosne i njenih pritoka, uzvodno od Doboja, u slivu Krivaje, Usore, djelomično Spreče, u donjem toku Lašve i Stavnje, a onda ide uz Ivan planinu iznad Tarčina do vododjelnice.³

U austrougarskom periodu, a naročito u periodu između dva svjetska rata, pod uticajem grada u Stjepan Polju se počinju graditi kuće na dva boja, ili kako ih ovdje nazivaju, "čardaklije". U stručnoj literaturi ovaj tip kuće se naziva dimalučarom, a rasprostranjen je širom cen-

tralne Bosne. Naučno dokumentovan prilog poznavanju karakteristika (veličine, situiranja, spoljnog izgleda) i teritorijalne rasprostranjenosti čardaklije, odn. spratnice centralnobosanskog tipa, dala je A. Bugarski.⁴ O ovom tipu kuće koji je rasprostranjen i u Sokolu pisao je S. Kulenović.⁵

Sporedne zgrade

Gospodarske zgrade i ostali objekti su isti kao i u Sokolu⁶

Običaji vezani za izgradnju kuće

Prilikom izgradnje kuće uobičajavale su komšije komšijama nešto besplatno uraditi, kao naprimjer prevući građu i drugi građevinski materijal.

Novu kuću ne grade na starim temeljima, nego je pomjere malo naprijed radi napretka. Ovaj običaj smo pribilježili i u Husinu kod Tuzle.⁷

Kad se iskopaju temelji, onda se obavezno kolje "bravče", ovca ili ovan. Pernate životinje ne kolju, jer vjeruju da će se u toj kući "privedati".

Prilikom podizanja krova svijet donosi na sljeme "bez", peškire, basmu, košulje, "mahrame", novac, a u posljednje vrijeme i alkoholna pića. Te darove majstori međusobno podijele.

- 1 *Isti, str. 193; ćirel, kiljer (lat) kako smo već naveli da označava spremnicu, ostavu za hranu.*
- 2 *Salih Kulenović, Etnografska istraživanja u Sokolu kod Gračanice. Članci i građa za kulturnu istoriju istočne Bosne, Knj. XI, Tuzla, 1975. godine, str. 98.*
- 3 *Dr Muhamed Kadić, Starinska seoska kuća u Bosni i Hercegovini, Biblioteka "Kulturno naslijeđe", Izdavačko preduzeće "Veselin Masleša" Sarajevo, 1967, str. 117.*
- 4 *Astrida Bugarski, Spratna seoska kuća centralne Bosne, GZM, Etnologija, Nova serija, sv. 35/36, Sarajevo, 1980/81, str. 1-56.*
- 5 *Salih Kulenović, Etnografska istraživanja u Sokolu kod Gračanice, Članci i građa za kulturnu istoriju istočne Bosne, Knj. XI, Tuzla, 1975. godine, str. 98.*
- 6 *Salih Kulenović, Etnografska istraživanja u Sokolu kod Gračanice, Članci i građa za kulturnu istoriju istočne Bosne, Knj. XI, Tuzla, 1975. godine str. 98 i 99.*
- 7 *Salih Kulenović, Etnografska istraživanja u Husinu, Članci i građa za kulturnu istoriju istočne Bosne, knj. X, Tuzla, 1973. godine, str. 66.*

XXX

Iz izloženog o tradicionalnoj seoskoj kući u Stjepan Polju uočljivo je da se ona tokom vremena mijenjala; razvijala se kako u horizontalnom tako i u vertikalnom pravcu. Na formiranje navedenih tipova kuće u ovom naselju, kao i u drugim selima gračaničke opštine nastanjenim muslimanskim stanovništvom uticalo je mnoštvo faktora od kojih izdvajamo one najvažnije kao što su prirodno-geografska bogatstva (kamen, drvo), zatim istorijske okolnosti i ekonomsko stanje domaćinstava u datom vremenu i način življenja u porodičnim zadrugama.

Danas su u ovom naselju skoro sve nove kuće izgrađene od savremenog građevinskog materijala. Čardaklije su gotovo nestale, a i one koje su još uvijek prisutne u lošem su stanju. S obzirom na to da su one svjedok jednog vremena o načinu življenja i nešto što se više nikada neće gledati, mišljenja smo da bi bar u dva ili tri gračanička sela trebalo sačuvati takav tip kuće.

Vodosnabdijevanje

U širem području Stjepan Polja ima nekoliko većih izvora iz kojih se stanovništvo uglavnom snabdijeva vodom. U novije vrijeme ova vrela su kaptirana, te je skoro svako domaćinstvo dovelo vodu do kuće. Najveći broj domaćinstava se snabdijeva vodom koju su doveli sa izvora Vrelo koje se nalazi ispod Malešića. Od većih izvora pomenimo Vodicu, Cvare i Rovinje, od kojih se vodom snabdijeva oko 60-70 domaćinstava u Dživracima kao i domaćinstva u Avdićima i Džebama. Manje vrelo je Birkovac, iz kojeg se vodom snabdijeva 5-6 domaćinstava iz Mejremića i Prapatnica koju koriste 3-4 domaćinstva u Potok mahali.

Prilikom terenskog istraživanja u ovom selu uočio sam da stanovnici imaju problema s vodosnabdijevanjem, naročito u sušnom periodu. Stoga razmišljaju da dovedu vodu sa izvora Vrelo, koje se nalazi između Male i Velike Brijesnice. Međutim, kako se ono nalazi na manjoj

nadmorskoj visini, potrebno je uložiti znatnija finansijska sredstva, s kojim bi se izgradio sabirni rezervoar na brdu iz kojeg bi se voda prirodnim putem distribuirala do domaćinstava. U vezi s dovođenjem vode do domaćinstava nastaju i problemi vezani za otpadne vode, jer nema kanalizacije. No, o tome ne bismo govorili ovdje, ali je možda važno istaknuti da se u proučavanju naših seoskih naselja priđe interdisciplinarno, te da osim etnologa učestvuju i drugi stručnjaci.

Na kraju kažimo i to da ovdje dosta domaćinstava posjeduje bunare, te se i tako snabdijevaju vodom. (T.XXV, sl. 1)

Narodna nošnja

Starinska muslimanska nošnja u ovom naselju je gotovo izobičajena. Više je niko ne nosi, izuzev pokoje starije žene i muškarca.

Ženska nošnja se sastojala iz: košulje, gaća, fesa, pojasa, jeleka, čarapa i opanaka. Gaće se sastoje iz dva dijela: nogavica i "našavaka". Nogavice su sašivene od uzvedenog tkanog pamučnog beza, a ukrašene su vezom. Vez je rađen "brojem" na đerdefu. Nastavci su od lana glat tkanog. Nogavice su duge do članaka, a vezuju se "bućmom".¹

Košulja se oblači preko gaća. Otkana je od pamučnog beza uzvedenog mafezom. Oko rukava ukrašena je kerama. Da bi se sašila jedna ženska košulja, bilo je potrebno 6 m platna. Oko pasa žene se opašu šalom i za njega sprijeda zadjenu košulju, da se ne vuče po zemlji.

Preko košulje oblačile su jeleke, kratke gornje haljetke bez rukava.

Na nogama su svakodnevno nosile vunene čarape i opanke "putravce" od goveđe kože koje su sobom pravili. Kad gdje pođu, onda su umjesto opanaka nosile cipele.

Zimi su preko košulje oblačile "pamuklije" duge do pojasa sa rukavima. Pamuklije su se šile od kupovnog platna. Prilikom odlaska u grad ili

1 A. Škaljić, *Navedeno djelo pod 9. str. 150; bućma, bukma, f (tur), usukani debeli pamuk, gajtan.*

drugo selo žene su nosile i feredže¹, a zar² nikada nisu nosile.

Žene su se kitile dukatima koji su bili prišiveni na prednjem dijelu fesa a pozadi je bio kalkan³. Na rukama su nosile rešmeta⁴ i belenzuke⁵.

Opisana nošnja je ista i kod udatih žena i kod djevojaka, a prema tipu možemo je svrstati u srednjobosanske.⁶ Ovakva nošnja je ista i u Sokolu.⁷

Starinska ženska nošnja je danas potpuno izobičajena; u Stjepan Polju naišli smo samo na dvije stare žene koje je čuvaju "za ukopa", da se u njoj sahrane. Umjesto dugih košulja i gaća žene nose dimije i bluze od kupovnog platna. (T.XXXIII,1)

Muškarci su nosili košulju i gaće, preko košulje ječermu, na glavi bijelu kapu, a na nogama vunene čarape i opanke. Zimi su nosili još i suknjeni gunj i suknene čakšire. Sukno su tkali sobom i "vraniili" ga, bojili "johovom korom" i "trockom" od željeza. Valjali su ga u stupama koje su se nalazile u Lukavici.

U svečanim prilikama muškarci su nosili čakšire, čohani gunj, oko pojasa "trambolos", na glavi fes i na nogama kožne "jemenije".

Poslije I svjetskog rata, zimi su se umjesto čakšira počele nositi šarvale koje su se šile od crnog glota.

Danas je muška nošnja potpuno izobičajena, izuzimajući starije ljude koji još uvijek nose pokoji starinski odjevni haljetak.

Domaća radinost

Ranije, a danas znatno manje, žene su tkale sukno, ponjave, bez i peškire. Danas najviše tkaju pamučni bez, "ponjave", "sofrice" i "sofrenske" čaršafe. Ponjave tkaju od "novije tralja", novih krpa koje kupuju u konfekcijskim radionicama u Brčkom, Šamcu i Tešnju.

"Sofrica" je kvadratično platno od beza sastavljeno iz dva dijela, s dvije strane ukrašeno je resama koje čine ostatak osnove. "Sofrica" se prostre na pod i na nju se stavi tevsija s jelom, a ponekad se na nju stavi i sofra. Kad je "sobet" (mnogo svijeta), onda se umjesto "sofrice" prostre veliki "sofrenski čaršaf".

U novije vrijeme, žene prilikom tkanja peškira, "sofrica" i "sofrenskih čaršafa", umjesto pamučnog prediva za osnovicu uzimaju perlon, a "potkivaju" pamukom.

Pogrebni običaji

Umrlog nazivaju meit,⁸ a tako nazivaju i pogrebnu povorku. Kad neko umre, onda ga

- 1 A. Škaljić, *Navedeno djelo pod 9, str. 279; feredža (veredža) f (ar) vrsta ženskog ogrtača, mantila od crne ili modre čohae kojeg su Muslimanke oblačile prilikom izlaska na ulicu.*
- 2 *Isti, str. 647; zar, m (ar), ženski zavitak sašiven od basme, štofa ili svile u kojem su Muslimanke zamotane i špokrivene izlazile na ulicu.*
- 3 *Isti, str. 388; kalkan m (tur) vrsta starinske ženske kape, plitki fes sa resama okolo.*
- 4 *Isti, str. 534; rešmeta, rešme pl. t. (ar) 1. narukvica od crvenih merdžana, koralala; 2. nakit od nanizanog koralala.*
- 5 *Isti, str.134; belenzuka f (ar) narukvica urađena od više spojenih ili pletenih srebrenih ili zlatnih lančića; 2. karika, pavta.*
- 6 Zorislava Čulić, *Narodne nošnje Bosne i Hercegovine, Zemaljski muzej u Sarajevu, Sarajevo, 1963. godine, str. 13, 16-17.*
- 7 Salih Kulenović, *Etnografska istraživanja u Sokolu kod Gračanice, Članci i građa za kulturnu istoriju istočne Bosne, Knj. XI, Tuzla 1975. godine, str. 100-101.*
- 8 A. Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom-hrvatskosrpskom jeziku, Izdavačko preduzeće "Svetlost",*

kupa hodža, a ako je umrla žena onda je kupa hodžinica. Umrlog kupaju u dvorištu ispred nje-gove kuće i to tako što se prethodno zabode u zemlju nekoliko kolaca, pa se taj prostor okolo "zastre ponjavama".

Kad je meit u nečijoj kući, onda komšije donose "avdešnjake" (peškire) i komade beza i s tim pokrivaju umrlog. Danas je to izobičajeno, a umjesto peškira i beza, na umrlog stavljaju novac.

Mezar (grob) dobrovoljno kopaju četiri čovjeka iz sela, a za taj posao ne uzimaju ni-kakvu naknadu.

Prilikom nošenja meita na groblje običaj je da ga nigdje ne spuštaju.

Ranije je bio običaj da se učesnicima u pogrebu prilikom sahrane dijeli novac.

Umrlo žensko kopaju dublje, a muškarca pliće.

Nekada su se starije žene sahranjivale obučene u košulju i gaće.

Danas je ovo izobičajeno.

Poslije sahrane kući umrlog dolaze ukop-nici i hodža, a ostali idu svojim kućama.

Poslije sahrane uobičajavaju da prve noći u kući umrlog na prozoru ostave fildžan vode, jer se vjeruje da će te noći doći duša umrlog i da će popiti vodu.

Ostali običaji i vjerovanja

Priča se da uoči Blagovijesti iz zemlje izbija vatra, te vjeruju da je na tom mjestu zakopano blago. U vezi s ovim nekada se pričalo kako je na lokalitetu Donja Vrela ispod jedne "zobe" i "graba" zakopano blago.

Prema kazivanjima, nekada davno u Stjepan Polju je harala kuga, pa je u vezi s tim

ostao običaj da djeca prilikom spavanja ne legnu tako da su im glave jedna do druge, nego jedno okrene glavu prema zidu, a drugo suprotno i sve tako. To se radi zbog toga da ih kuga "ne bi prebrojala".

Porodične zadruge

Stjepan Polje je u prošlosti bilo poznato po porodičnim zadrugama. Zadruge su skoro sve nestale do 1945. godine, izuzimajući porodičnu zadrugu Hamzića, u kojoj je njih 24-tvoro živilo sve do 1968. godine.

U većim porodičnim zadrugama živili su Avdići sa 48 članova, Ibrahimovići sa 40 članova, Softići sa 35 članova i Kahrimanovići sa 30 članova.

U porodičnim zadrugama otac ili najstariji brat je raspoređivao ukućane na posao i davao im konkretne zadatke.

Još nekoliko podataka o Stjepan Polju

Današnje Stjepan Polje po svojim ambijen-talnim karakteristikama je sasvim drugačije od onog nekadašnjeg. Čardaklije su ustupile mjesto modernim i savremeno uređenim kućama. Zahvaljujući zajedničkoj akciji svih mještana, zaseoci su međusobno dobro povezani u saobraćajnom pogledu.

U naselju postoje četiri prodavnice, ambu-lanta, poljoprivredna apoteka, osmogodišnja škola (kao osmorazredna radi od 1971. godine, a do tada je bila četverorazredna; prije II svjet-skog rata nisu imali školu).

Od avgusta 1982. godine postoji redovna autobuska linija na relaciji Gračanica - Stjepan Polje. Autobus dolazi svakog dana 3 puta, a petkom 4 puta; nedjeljom ne saobraća.

Socio-ekonomske i demografske promjene su takođe evidentne. No, kako je to posebna tema, valjalo bi je jednom drugom prilikom detaljno obraditi.